

ХОЙЛУГ КИЖИ КААС

ЖУШ-АЖЫЛЧЫ НАМДАР

Бий-Хемде «Жылы тараачы» совхозтун хойжуу Оолак Кечил-оол ам-да анык — дары дөргөн-даа чегеэн. Оок намдары өскө хой-хой өөрүнү-биле демей: школага өөрөнп чораан, оон соонда ажылдап эгелзөн. Бичинизден-не гнзымак, ак сеткилдиг болгаш, чаа-лоочунар ону база мактаар турган. Илчазда-даа бир-ле болд ону амраптын, кадым-ныц бодалы база демей.

Семиртир бода мал колданырыч чызын үзүп турда, Кечил-оолдар чус ажыг эр молдурган хулап алгаш, тайгага кече бергенер. Чай чымыштыг ажылга өрткөн. Молдургалар дыка семирген, очкаменди. Хонукта яемеледе денди ортума-биле 700 грамм ажыг турган. Өг-була мнчан совхозтун удуртучуларынын макталы, өөрүп четтиришкенин чыгып өстөрүн база тынпанын.

Дөрг чыл бурганга Оолак адамынын каларын турганы колд хон хулап алгаш, оок ажылын уламчылан. Хойга ажылдаан бир дугаар чымында өг-буле чаш төл алыр пламын үзе-ле күүсөдип, чус хойдан 85 хураганы камгалап алган. Баштайгы арга-дуржулга бар. Дараазында чылдан эгелзөн, Кечил-оолдар белик түндөлдөрүн көргүзүп турар анарганыар. Чус хойдан-на 110 хураган, хой бурзуудеп 3 килограмм дук — бо дөргө шыраак көргүзүлдөр-дир. Ол сөөлү чылдарда ортума-биле мынд.

Малчын өг-була Октябрьиниң социалистиг Улуг революция-зынын 60 чыл оюн күш-ажылчы белектериг уткуур сорулга-биле чус хойдан-на 110 хураганы камгалап ап, хой бурзуудеп 3-төп эвезш эвес килограмм дукту кыргып алыр деп

Дайын мурнууда хой ажылының хөгжүлдесиниң дугайында бо чүүлүк эгезин сентябрь 28-те үнгөн № 228 «Шын» солунда «Хойлук кижжи каас» деп артында парлаан. Ам оок уламчынын дайын сеонда хой ажылының хөгжүлдесиниң дугайын парладывас.

Ада-түрттүн Улуг дайымынын үезинде партияның болгаш чонуну бүгү күжүн дайымын чылча шаварынче утлаан турган. Ол берге өйдө чурттуд чөөн талазында колхозтар болгаш совхозтар хой, «шкунуң бажын 1911 чылда 28,1 миллион турганындан 1943 чылда 34,2 миллион чедир өстүргөн. Илчазда-даа ол дайымын хой ажылында чедирген когаралын дуглап шылаас турган. 1940 чылда биске 22,1 миллион чинге-парын болгаш чартык бөлүгүн дуктуг хойлар турган болза, 1945 чылда ол сан 13,3 мун чедир кызыртылган. Хой-шкунуң ийити саны 27 миллион баш чедир эвеззөн.

Уксаалыг хой ажылы канчаар-даа ажык уагт когаралды болган. Дайымын түр кадан Украинаны болгаш Союзу Бакалты ажып алганындан, уксаалыг малды чок кылдып турганындан Союзу Бакалты турган 1,5 миллион арыг уксаалыг хойларын чүзе 636 муну артык. Чүзе «Аксан-Новога» турган 4,3 мун хойлардан тергенин арыг уксаалыг 280 хой, 56-да кошкар артып калган.

Унесиг малдарын узутка-тынганынын харазында чинге-парын дуктуг хой өстүрүп тур соксаан. Дук болбаазырадык кылдыр үдетпүрү хандыр чин-эт баазанын дүргөн тургулар айтырып база катап тургустунуп келген.

Бо берге үеле партия болгаш чазак хой ажылын хөгжүдөр талазы-биле ленинчи аграр политика боттадырарын уламчылап турган. Партиянын Төл Комитеди болгаш Совет чазак «Колхозтарга болгаш совхозтарга мал бажын өстүрер болгаш оок продуктууну белидир хемчеглер дугайында» (1943 ч. апрель), «Чинге-парын дуктуг болгаш чартык бөлүгүн дуктуг хой ажылын катап тургузар хемчеглер дугайында» (1947 ч. июнь), «1951—56 чылдарда үк белектерин көүдүдөр болгаш хой ажылын хөгжүдөр хемчеглер дугайында» (1951 ч. июнь) доктаалдары хулап алган.

Чер-чезде партия организацилаларынын удурутуламы-биле ол доктаалдары амдыралга боттадырып, бергелери ажып өртүп турган. Ставрополь крайны бо талазы-биле ажылы чижек кылдыр көрөө. Эн-не

ЛЕНИНЧИ ДЕКРЕТТЕР ДЕН

баштай манла колхозтары, совхозтары, уксаажылдыга станцияларын катап тургускан болгаш калдар-биле четчеззөн. Уксаалыг колданыры катап тургузары-биле манла бирги классың болгаш анта уксаалык төрүр хойларын дайын сеонда артык колданырарын ылаш, чаа колданыр кылдыр үскөн. Эн дөргө бүдүрүкчү кошкарларны база ылашан. Оларнын үезин таралыр сөөртүрүн организастан. 1948 чылда самолетка сөөртүп келген үр-бир-ле 8 мун ажык хойну тарып боозаткан. Кошкарларны дуктуг хойларын көүдүдөр сорулга-биле адыржыла сезонун база уаыткан. Эки бүдүрүкчүге 2—3 кодан хойну быгылап турган.

Уксаажылдыга ажылыга селекцианын хамыгыткан артырарын улам саймыраптаймын ажылап турган.

«Болшевик» деп уксаажылдыга селекцианың негелдесинде таралыр турар уксаалыг кошкарларын өстүргөн. 1948 чылда 18 мун хойну бирээниң 6,1 килограмм дукту берген. 1946 чылда уксаалыг 1,9 мун кошкарларын ол ажыла-агылар саткан, оларнын сезон ажык хуузу бирги классың болгаш тергенин дөргө кошкарлар турган.

«Советское руно» совхозтун хой бурзуудеп алган дүгү 6,3 килограмм чедип турган. Ол ийи ажил-агылынын мурнак хойжулары чус хойдан-на 140 чедир хураганы камгалап, хой бурзуудеп 6,8 килограмм дукту кыгып ап турган.

1948 чылда-ла крайдан дашкаар 18 мун, 1949 чылда 24 мун бүдүрүкчү кошкарларын саткан. А 1974 чылда 41,2 мун кошкарны, 262,6 мун анык хойларын ол крайдан өскө ажыла-агылар сатып алган. 1975 чылда крайга барык-ла 6 миллион хире хой турган, оларнын 3,4 миллионун чинге-парын дуктуг.

Дайын сөөлдүгери чылдарда Украинана хой ажылынын уксаажылдыга баазы база дүргөн катап тургустунган. 1950 чылда-ла асканий уксаанын хойларын дайын мурнууда хойдан-на чүзе берген. Хойдан-на ортума-биле 7 килограмм дукту кыгып аптар апарган. 1960 чылда «Аксан-Новога» 9,9 мун хой турган. 1954 чылда «Красный чабан» деп уксаажылдыга совхозу хойдан-на 6,1 килограмм дукту алган. Ол совхозтун

1952 чылда Бугу-авиледин Келье ажил-агыл делегейинге өскөлген 142 килограмм дензиле кошканы делегейде рекордчу—39,6 килограмм дукту берген. Дүгүнүн дүгүнү 8 сантиметр чедип турган.

1974 чылда Украинана 3,4 миллион чинге-парын дуктуг хойлар турган, оларнын иштинде арыг уксааны—2,24 миллион, а арыг уксаанын иштинде асканий пороланын 1,32 миллион ажып турган.

Барыны Сибирге хой ажылында «Рубцовский» (ам «Олперов») уксаажылдыга заводу болгаш Алтай крайны «Страна Советов» ажил-агылар (манла алтай уксааны өстүргөн) улуг рольду ойлаан. Омск областын «Марьяновский» болгаш «Москалевский», Краснояр крайны «Учумский», «Аскинский», «Московский» деп уксаажылдыга ажил-агыларын хой ажылын сайгыларыныга кирген үзү эвезш эвес.

Дайын сөөлдүгери чылдарда Кавказтын, Киргизиянын болгаш Забайкальенин чинге-парын дуктуг хой ажылын катап тургузар болгаш ол черлерин бөлүгүн уксаажылдыга баазанын тургузарынче кичээни

гейин угадырган.

Зона бурзууде хой ажылынын утанышкынынын тодалдып, чинге-парын дуктуг хойларын таралыр поролдын сүмөлзөн болгаш уксаажылдыга ажил-агыларын немоон.

Дайын сөөлдүгери берге байдала хой-хой зоотехниктер болгаш эртемденер күжүп, билин харамнанмайн ажылдап турганнар. Оларга Г. Я. Ермаков, Б. И. Филиппов, Н. П. Беляков, К. Л. Филиппов, А. В. Васильев, В. А. Бальмонт, Г. Р. Литовченко, А. А. Смирнов, И. И. Граудин, Ф. М. Доброгонский болгаш өскөлөр-даа хамааржыр. Оларнын дыка хойу ам чог, мычала-даа оларнын ажил-херзон совет зоотехниктерин амыг салгалы чедишкенин уламчылап турар.

Хой ажылынын хөгжүлдесинге кайтамчы улуг рольду хойжулар ойноп турар. Оларнын болгаш эртемденерин күш-ажылынын, Коммунист партиянын организаакы ажилынын ачында бистин чуртувуста белек продуктулуг чинге-парын дуктуг хой ажылы тургустунган. Дук бүдүрер талазы-биле ССРЭ делегейде ийиги, дуктен пөс бүдүрер талазы-биле бирги черге үнгөн.

ЧЕМНИ БОЛБААЗЫРАДЫР

Бистин ажил-агымыс хой ажылдыг. Каш чыл бурганга хойларын концентрацианын чоруу эгелзөн. Төрүүр кодан бурзуудеп 1500—1800 баш чедирген, ийи-үш коданын чыгыс черге тургузуп турар бис. Оператив-хойжуларынын ажил телевири кодан бурзуудеп продуктууну, механизаторларын болгаш спецпалаттарын — комплексте бар хой бажын барымаалап берип турар бис. Хураганнары база бир черге 2500—3500 баш чедир мөөнзөн бис.

Колданыры улаттырарга хойжуларынын ажилын организаастаары экижир, күш-ажылы бүдүрүкчүлүгү белидир. Оон ангыда кол-өп бүдүрүкчү ажилдарын болгаш мал чегери болбаазырадырын механизастаар арганы бөр.

Мал чегери борбаандыларын мычар белектер турар бис: саван 60 хуу, концентрат—39, микроэлементтер 1 хуу. Мынд чегери төрүүр хойга—1,5, хураганнарга 1,2 килограммнын бөр. Сиген даганандал кылган борбаандыларын аныг берип турар: хойга —350, хураганга 250 грамм чедир. Борбаандылар-биле чегерер апарган, мал чегери үзөрини механизастаар аргалыг бөлдүвөс, чүгө сизени хол-беле берип турар, а силос биле борбаандыларын КТУ-10 деп уакчи машина манга каап берген.

Хойларын продукттуг чоруу эвезш өскөн. Хой бурзуудеп алар дүк 2 килограмм өскөн болган 1976 чылда 9,2 килограмм дукту алдымы. Уксаажылдыга ажилынын экижээни, хойжуларын мергесилениң бедзени манла база салдарыг болганы чугаажок.

Чангыс чижек. Кыштагалачынын үезинде заводтун бирги салбырынын хойларын борбаандылыг чечер-биле, өскени анад рацион бугаар чегерип турган. Түндөлдө—баштайгы хойларын бирээни-ле ортума-биле 9,6 килограмм дукту, а ийитинини—чүгө 7,1 килограммын берген.

Механизациянын амында бир хойжуга онаажыр мал саны көвүздөн: 400 хой, 700 хураган. Ап турар продукциянын единна бурзууде чарыгдал эвеззөн.

Борбаандылар кылырга, саван ажилдары көвүдөр. Эртен кыштагалачынын үезинде 5 мун тонна борбаандыларын белекзөн.

Ам бистер сизен белеккөвейи, 2-3 мун тонна сенажы сапаны, 3,5 мун тонна сизен далазын база 2 мун тонна брикеттен сизен хондизин бүдүрүп алдырыска четирин.

Олар ажилдарын эвеззөн. Малдын хой кезин семиртире шөлдөргө, а чамдыктары олар олдуга немей борбаандыларым ал турар.

Уксаажылдыга заводунда чарытталар амында бистин хойжуларыны эртен чылып эки түндөлдөргө болган. 1500 хойлук колдана ажилдап турар улуг хойжу И. Ф. Серднютт бригадалы хой бурзуудеп 10,1 килограмм дукту кыргаш болган чус хойдан-на 138 хураганы камгалап алган. А. С. Штернун бригадалынын мынд көргүздери 9,5 болган 128 болган.

Г. ЯНОВЕНКО, Алтай крайны «Роденский» уксаажылдыга заводунун директору.

АДАЗЫН ДӨЗЭЭН

«ССРЭ хамаатылары уругулар кижизилдесиниң дугайында саклап салыр, оларын ийитиледе ажитыг куу-ажылы белеккөр, социалистиг ийитиледин төлөтпг кижигүнери кылдыр өстүрер хулаалыг...» Бистин тургустунуң чаа Конституциясында бо өстөрүн номчаш, «Адан-Мадыр» совхозта ажылдап, чурттан чоруур Хом-Отуу биле Ичи Ховалыларын өг-булезин болап ортум. Олар Бора-Тайганын үнденин малчыны, ам Чышкун бригадалында хой калары турар. Хой чылдарда ажылдап егелген болгаш оларнын арга-дуржулга байлак, зоотехнианын, ветеринариянын хой ажылында хамаарышкан бөлүгүн билиглерин база шонзөдип алган. Хонуну бажын мөндө өстүрүп, чаш төл болгаш дук кыргып план, хулаалыгларын күүүсөдип, чоунуга мактадып, хундуледип чоруур үзүс-тур.

Хонуну малчынар бо кыш-галлашыкына база эки белеккөчү алганын. 14 тонна хире сизенин-даа боттары кезип белеккөчү, өдөк-кыштаан-даа сенаж. Бо чымын олар хураган каларын турар, оларын эки семирткен.

Ажылгы өг-булезин уругуларын база ажылгыр өведилеге сунууду бөлүп өскөн. Олар сес кижжи. Узуу—Дина каш

Тандыла С. К. Тока аттыг совхозтун хойжуу Торлаа Дортуу-оол төрүүр чус хойга онааштыр 102 хураганын доруктуруп, бир хойдан 5,1 килограмм дукту кыргып алган, совхозтун хойжуларынын аразына калбарган социалистиг чарышка бо чымын тинлекчи болган. Малчын чүгө бо чымын мыдыс чедишкенингериле болганы ол эвес, оок мурнууда-ла чылдарда мурнакчыларын олдуруунга чоруп, хулаалыгларын доктаамал ажыр күүүсөдип келген.

Хойжунун ажылына кара чажындан чанчыккан эрес-кежээ малчын боду тускай коданын хулап алгандан бээр ам 17 чыл болган. Ол чылдарда хой бергелерин эртин, хой өстүреринин арга-мергезилин шингээдип ап, дуржулга мөөнзөн келгенин түндөлдө ол дөргө көргүзүлгенин доктаамал чедип ап турар апарган. Бо болгаш өскө-даа чылдарын чедишкенин малчынын арга-дуржулгазынын, кызымак күш-ажылынын, совхозтун, бригадалын тускай эртемниглеринин дузазынын, хун бурү сагыш салышыкынын ачымында чедип алдынган.

ЧУРУКТА: хойжу Т. Дортуу-оол. В. АМЫРНЫҢ фотоу.

ТАЙБЫҢ ФОНДУЗУНГА

Бурят АССР-ин «Селенга» совхозунун хойжуу, Социалистиг Күп-алымдык Маадыры Вилеттия Гончинова Романова Тайбынын Совет фондузунга 7 мун рублдин кирген. Ол мынча дөргө:

— Дөргө Илчыл Брелзестин октябрь (1977 ч.) Пленумунга чугаа, чаа Конституциянын хулап алганы бисте хой-аг кызын, улам чусоциалистиг ажилдар күздөдү зымылдырды. Чус хойдан-на ийи чыл улаштыр 115 хураганын алдым. Беш чыл паныларга 4 чылда күүүсөдүр хулаалыг алдым.

Бүгү өлөсө-биле бир дөмөй, бистин Төрөн чуртуунуң дөргө аяс, бистин уругуларымыс дайын халавын көрбөдө деп күзөп чоруур мөн. Мөдө эвезш-бачо үзүм тайбын дөргө демөөсчүлөргө буанын херөөгө дуза болауң.

О. ДОРЖУ.

ДАНЗАНОВТУҢ ЧЕДИШКИНИ

Чита областын Илчыл аттыг колхозунда Ада-түрттүн Улуг дайымын киргичи Бадма Данзанов ол черге он чедир чыл иштинде хой каларын келген. Соолу чылдарда оон ат-сураа алган. Хойдан-на 5 килограмм чедир дукту ол кыргып ап турар. Эки белик көргүзү 0,5 килограмм чедип турар. Төсү бош чылдык бирги чылдында ол чус хойдан-на 126 хураганын алган болза, оок сөөлүгү чылдында 130-ин камгалап алган. Ортума-биле ол беш чылда чус хойдан-на 120 хураганын, хой бурзуудеп 5,8 килограмм дукту алган.

Хонун хойжуну кызымак күш-ажылы белик үзелдиге алган — ол Ленин, Октябрь Революциясы, Күп-ажылдык Кызыл Туу орденнер-биле шапталган.

